پایەی هیگڵ لەفەلسەفەدا

نووسینی: لئو راوچ
وەرگێرانی لەفارسیەوە:سەرهەنگ عبدولڕەحمان

هیگڵ

ژیان وبەرهەمەکانی هیگڵ:-

لێرەدا شتێکی باشە کەجۆرج ویلهلم فریدریش هیگڵ بناسێنن.ئەو لە٢٧ئاگتوسی ١٧٧٠لەشتوتگارت لەباشوری ئەڵمانیا هاتۆتە دنیاوە. باوکی کارمەندی دەوڵەت بوو.هیگڵ چۆتە قوتابخانەی زێدی خۆی، بەڵام، نەیتوانی سەرکەوتن بەدەست بهێنێ لەسالآنی ١٧٨٨تا١٧٩٣دا لەزانکۆی توبینگن خوێندویەتی ولێرەش دا نەیتوانی قۆناغەکانی خوێندنی بەسەرکەوتویی ببڕێت.

هیگڵ کەسێکی توندوتۆڵ وجێگروپایەداربوو لەسەراپای ژیانیشیدا هەربەو جۆرە مایەوە.ئەم تەبیعەتەشی لەو زەمەنەدا جیاواز بوو لەکەسێتی دووان لەهاورێکانی،ئەوانیش شلینگی فەیلەسوف کەکەسێکی هۆشیارو لەڕووی ئەدەبیەوە درەوشاوە بوو، هۆڵدرینی شاعیریش کەکەسێکی سەیروپەشێو وشپرزەبوو،پاشان شێت بوو.

***کاریگەری((خەڵکانی تر))لەسەر هیگڵ:**

-هیگڵ لەگەڵ ئەم دوو هاوڕێ وهاوپۆلەی خۆیدا زۆربەی دەقە ئەدەبییەکانی یۆنانیان خوێندەوە وبەتوندی چووە ژێرکاریگەری شانۆی((ئەنتیگۆنە))ی سۆفۆکلیس وتەنانەت لەدواتەمەنی ژیانی خۆیدا دەربارەی ئەم بەرهەمە کۆمەڵێك وتاریدا. لەم ڕووەوە دەتوانرێ بوترێ یەکێ لەگرنگترین کاریگەرییەکان لەسەر هیگڵ، خوێندنەوەی ئەدەبیاتی یۆنان وبەتایبەت فەلسەفەی یۆنانی بووە.

هەروەها لەم رۆژگارەدا شۆڕشی فەرەنسا ڕوویداوشلینگ وهیگڵ وهۆڵدرین بەجۆرێکی قوڵ چوونە ژێر کاریگەرییەوە. ئەم سێ هاوڕێیە پێکەوە بەرهەمی((رۆسۆ))ی فەیلەسوفیان خوێندەوە کەلەنوسینەکانیدا بەرهەمی بەهێز هەبوو لەسەر شۆڕشی فەرەنسا. ئایدیای ڕۆسۆ دەربارەی خەڵکی لەپایەی((وجودی بەکۆمەڵ))داکە((تاك)) دەبێت خۆی لەوێدا بتوێنێتەوە، ئایدیایەکی نوێ بوو. ئەم ئایدیایە نوێیە بوو کەدەبوایە تادواهەمین نووسینەکانی لەگەڵیدا بمێنێتەوە. ئەو بۆرێکخستنی فەلسەفەکەی وەختێکی زۆری سەرف کردویەکێ بەڵگەکانی رەخسان وگونجانی گشتی فەلسەفەکەی ئەمەیە. کاری ئەو بەقۆناغ دەردەکەوێت،هەربۆیە دەتوانین لەشەش قۆناغدا لەژیانی داهێنەرانەی هیگڵ بڕوانین:-

١-ساڵانی١٧٩٣تا١٨٠٠:-

لە٢٣تا٣٠ساڵی هیگڵ کاری جیاجیا دەکات، لەوانە مامۆستای ماڵان لەبێرن ((سویسرا))و فرانکفۆرت ((ئەڵمانیا)). لەم ماوەیەدا بەرهەمەکانی سپینوزا وکانت دەخوێنێتەوە.

سپینوزا سیستەم سازییەکی گەورە بوو کەلەسەری بوو فەلسەفەیەك دەربارەی خودا، جیهان ومرۆڤ بنوسێ.سیستەمی فەلسەفی ئەو بەگشتی بەشێوەیەکی نەفەسگر دروست بووە وخەریك بووەوسانایەپێشبینی بکەین کەچۆن هیگڵ پاش ماوەیەکی زۆر دەبێتە گەورەترین سیستەمساز، چونکە چووە ژێر کاریگەری بەرهەمەکانی سپینوزاوە. کاریگەری کانت لەسەر هیگڵ لەهەموو کاریگەرییەکانی تر گەورەتر بوو ئەو گرفتانەی کەکانتی بۆفەلسەفەکانی ئایندە جلەوکێشکرد. فیختەوشلینگ کەهیگڵ بەرهەمەکانیانی لەم سەردەمەدا دەخوێندەوە، هەندێ لەپرسەکانیان پابەندی کردبوون. شلینگ پێنج ساڵ لەهیگڵ گەنجتر بوو، بەڵام ئەم خەسڵەتەی شلینگی رۆمانتیزمە کەهەستی دەکرد هەرئێستا فەلسەفەیەکی هەیە کەدەبێت بەجیهاندا بلاوی بکاتەوە، بەڵام هیگڵ پێویستی بەزەمەنی زیاتر هەبوو.

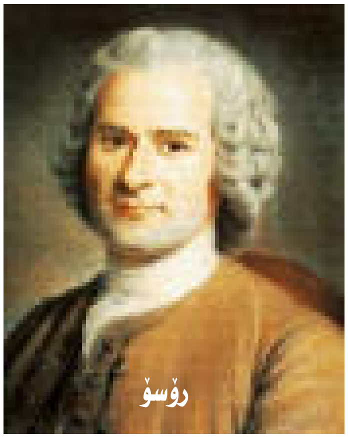
رۆسۆ

لەهووی باڵاتر، ئەم سەردەمە لەژیانی هیگڵ دا بەتایبەتی بیرکردنەوەی دەربارەی ماهیەتی ئاین بوو. ئەو((سەردەمی نوێ))ی بەدەقیقەوە خوێندەوە. لەکۆمەڵە پەیامێکدا کەلەم سەردەمەدا نوسیوییەتی((ئێستا بەناونیشانی یەکەمین بەرهەمە تیۆلۆژیکیەکانی هیگڵ کۆکراوەتەوە))ئایدیاکەی بەشێوەیەکی گۆشراو ڕێك دەخات. کەلەدواتردا بۆئەو دەبێتە شتێکی گرنگ.ئەو بەوردبوونەوە لەپەیوەندی فەلسەفەوخوداناسی فەلسەفی ئەنجامی گرت کەئەم دووانە لەواقیعدا یەك بابەتیان هەیە.جگە لەوەی کەفەلسەفە ئەوە بەعەقلانی هەروەکو سەرجەمی جیهان واتە((ڕەها))دەخاتە ڕوو. ئاین ئەو بەچەشنی وێنەیی نمایش دەکات:- چەمکی گشتی جیهان، یابێسنور کەئێستا لەتاکە کەسێتیدا واتە خودا دا بەرجەستە بووە. هیگڵ دوای چەندین ساڵ ئاشکرای کرد کەهەوڵدان لەدەرخستنی یەك فەردی، خودا هەروەکو بێسنور، لەڕاستیدا خۆی لەخۆیدا کەم وکوڕی هەیە، چونکە خودا بۆئەوەی تاك وتەنیابێ دەبێ سنوردار وجێگیربێت. بۆنمونە:-بۆئەوەی کەمن((عمرو))بم، پێویستە((زید))نەبم. کۆمەڵە هەوڵێك هەیە بەتایبەت بۆچارەسەرکردنی ئەم کێشەوگومانانەی کەدروست دەبن کەئاین ناتوانێ ئەوانە لەشوێنی خۆیدا چارەسەربکات. ئەم کتێبانە تەنیا دەتوانرێ لەفەلسەفەدا حەل وفەصل بکرێ، ئەو شوێنەی کەڕەهایی ئیتر لەپلەی شەخس دا وێناناکرێ، بەڵکو هەروەك بێ سنور بەرجەستەدەبێ.

٢-ساڵانی ١٨٠١تا١٨٠٦:-

هیگڵ لەزانکۆی((ێنا))لەخۆرهەڵاتی ئەڵمانیا فەلسەفە فێربوو لەساڵی ١٨٠٥بەکجاری بووە مامۆستا. لەساڵی١٨٠١تا١٨٠٣لەگەڵ شلینگ دا((بڵاوکراوەی ڕەخنەی فەلسەفە))ی سەرپەرشتی وچاپکرد، بەڵام بەزوویی لەشلینگ جیابۆوە، چونکە شلینگ بەو جۆرە بیری نەدەکردەوە کەهیگڵ بیری دەکردەوە. شلینگ نزیك بوو لەبزوتنەوەی ڕۆمانتیزمەوە، هیگڵ یش ڕوانگەی ڕەخنە وعەقلانی تری دەخواست.لەساڵی١٨٠٦دا ناپلیۆن هێرشی برد بۆ((ێنا))وکۆتایی بەهەموو چالاکیەکانی زانکۆی هێنا.

لەبارەی هیگڵەوە بەسەرهاتێکی گومانکراو لەبەردەستەکەستایشی ناپلیۆنی لەپلەی((مێژوو،سواری سەر ئەسپ))کردوە، بەڵام ئەگەری ئەم چیرۆکە زۆرنیە.

٣-ساڵانی ١٨٠٧تا١٨٠٨:-

لەم ڕۆژگارەدا زانكۆ پشووبوو هیگڵ بێپارە بوو بووە سەرنوسەری ڕۆژنامەیەك.لەم سەردەمەدا بوو كەیەكەمین پەرتوكی خۆی چاپكرد.((دیاردە ناسی دەروون ١٨٠٧))ئەمە پەرتوكێكە لێوڕێژ لەدیدو تێرامانی سەیروغەریب وئایدیای زۆر پێكەنیناوی وبەهەمان ئەندازە قوڵ وپرشەوق،بەلاَم هەموو ئەوانە بەزمانێكی زۆر دژوار نوسراوە كەخوێندنەوەی تەمەنێكی دەوێ.

٤-سالأنی ١٨٠٨تا١٨١٦:-

هیگڵ لەنۆرمبێرگ بووە بەڕێوەبەری ئامادەیی. لەساڵی ١٨١٢تا١٨١٦پەرتوكی دوو

بەرگی((زانستی لۆژیك))بەرهەمێكی زۆر دژوارو وەرگێڕاوی تری خۆی چاپكرد.

٥-سالأنی ١٨١٦تا١٨١٨:-

هیگڵ ناوبانگی دەركردوپێشنیاری سێ پیشەی بۆكرا، ئەو بووە مامۆستای زانكۆ بڕواپێكراوی هایدلێبرگ. لەبارەی كۆمەڵە بابەتێكی ترەوە دەربارەی جوانناسی واتە فەلسەفەی هونەر وانەی دەوتەوە.ئەمەش تەنیا ئەو كەسە دەیتوانی بەباشی بەكارێكی واڕاپەڕێ كەوەكو ئەو بخوێنێتەوە وزۆر سەرگەم بێ بەبواری ڕۆشنبیرییەوە. لەساڵی ١٨١٧دا سێیەمین پەرتوكی خۆی((فەرهەنگنامەی زانستی فەلسەفی))بەچاپ گەیاند.ئەم بەرهەمە نمایشی تەواوی تاك سیستەمی بوونی فەلسەفەی ئەوە دەربارەی جیهان كەبەوهۆیەوە هیگڵ نمونەی تاك و وێكچووی بونیادی شاراوە لەئەندێشە،سروشت وفەرهەنگی مرۆیی بەیان دەكات.

٦-سالأنی١٨١٨تا١٨٣١:-

لەم رۆژگارەدا ناوبانگی هیگڵ بەجێگایەك گەیشت كەبووە((پادشای هزری ئەوروپا))لەزانكۆی بەرلین دەرسی دەوتەوەوگوێگرەكانی بەفێركردنە زۆروتوانا سەرسوڕهێنەرەكانی خۆی سەرسام دەكرد. زانیاری زۆر وهەروەها هۆشیاری بینین ئامێزی پێویستە تاكەسێك توانای هەبێ بۆنمونە چەندین سەعات دەربارەی وێكچوونەكانی پێكهاتەی ئۆپێرای دون ژوان مۆزارت وبینای پارتنۆن((پەرستگەی كۆنی میللەتی دوری DORIC))لەئاتن وانە بلێتەوە. ئەمەش تەنها لەدەست هیگڵ دەهات.زانیارییەكانی دەربارەی

ڕشتە فراوانەکانی فەرهەنگ ومێژوو زیاد لەوانی تربوو. لەوە گرنگتر ئەوە بوو کەئەو بەهەرحاڵ دەیتوانی ئەو ڕشتانە بەئاشکراکردنی نمونە گەلێ شاراوەودووبارە بەرجەستەکراوی کەهەمیشە لەکاردان، مانا ببەخشێ. هیگڵ لەساڵی ١٨٢١دا چوارەمین پەرتوکی خۆی((فەلسەفەی حەق))ی بەچاپگەیاند کەکاریگەرییەکی بەهێزی هەبوو لەسەر مێژووی ئەوروپا.

هیگڵ بەهۆی نەخۆشی کولێراوە لە١٤ی نۆڤەمبەری١٨٣١دا مرد. ئەمە نیشانەیەکە لەساختمانی دەقیقی دەرسگوتارەکانی ئەو- هەروەها ئەو ڕێزە زۆرەی کەهەیبوو- کەقوتابیەکانی توانیان یاداشتەکانی خۆیان لەوانەکانی ئەودا کۆبکەنەوەو چوار پەرتوك لەدوای مردنی ئەو بەناونیشانی بەرهەمەکانی هیگڵ بەچاپ بگەیەنن. فەلسەفەی ئاین((لەسێ بەرگ))، فەلسەفەی هونەر((لەچوار بەرگ دا))،مێژووی فەلسەفە((سێ بەرگ دا))و فەلسەفەی مێژوو((لەیەك بەرگ دا)). فەلسەفەی مێژوو گەرچی لەڕۆژگاری ژیانی هیگڵ دا چاپ نەکرا بەڵام یەکێ لەگرنگترین بەرهەمەکانیەتی وبەشێوەیەکی بەرفراوان توێژینەوەی لەسەر کراوە.

گیروگرفتی ناسین:- یەکێ لەدژوارترین ئەو گرفتانەی کەفەیلەسوفەکانی هەمیشە ناچاربوون دەست وپەنجەی لەگەڵدا نەرم بکەن گرفتی بەناوبانگی((ناسین))ە. ئەگەر ئەم گرفتە، گرفتێکی زۆر زەحمەت بووە، دەشێ بەوهۆیەوەبێت کەبیریاران مەیلیان وابوە بەدروستکردنی گرفتی تاك وتەنیا سادەی بکەنەوە.بێگومان گرفتی((ناسین))هەڵگرەوەی گرفت وکێشەی زۆرە وهیچ جۆرە سادەکردنەوەیەکیش ڕونتری ناکاتەوە.

ئێمە دەتوانین ئەم گرفتە بۆخود بەوشێوەیە وێنابکەین:-باوای دابنێین داوایان لێکردووین سەعاتێك لەپشت مێزەکەی خۆمانەوە دابنیشین وگرفتەکانی ژیان چارەسەربکەین. بەفەرزی ئەوەی کەئێمە دەتوانین بەوە وردی پلەبەندی بکەین، گومانێکی بەدەگ ئامێزە کەتەنانەت لەدوای چەندین سەعات بیرکردنەوەی سەخت، هیچ وەڵامێکی سادە بەدەست نەهێنین. ئەگەر گرفتی ژیان وەڵامی سادەی دەوێ، دەتوانین دیاری بکەین ئەم گرفتە لەزمنی پرسە فەرعیەکاندایە کەیەکەم دەبێت وەڵام بدرێتەوە، ئێش ئەوەی بەگرفتە گەورەکانەوە خەریك بین. ئەم پرسە لاوەکیانەوە دەبوایە دەربارەی پەیوەندی مرۆڤەکان بەیەکترەوە، بەخۆیان، لەژینگەی سروشتی وتەنانەت دەشێ دەربارەی پەیوەندییان بەخوداوەبێ. هەموو ئەم مەسەلە((لاوەکیانە))دەبوایە بەشێك بن لەگرفتەکانی ژیان.

چۆن گرفتی هەمیشەیی خود پەرەدەستێنێ:-

دەبینین کەچۆن گرفتی ژیان((بۆنمونە))ئێمە بەمەسەلە((لاوەکیەکان))پەلکێش دەکات کەبۆخۆیان حەل دەبن. پێش ئەوەی کەئێمە

بەگرفتی((گەورەتر))ەوە وەخەریك بین.

بەهەرحاڵ هەرئەوەی کەبەم مەسەلە لاوەکیانەوە خەریك دەبین بەپەلە دەکشێن بۆفێرگەی کۆمەڵناسی، دەروونناسی، فیزیا، خوداناسی فەلسەفی وخێرا تێدەگەین گرفتی ژیان چەند شڵەژاو وپەشۆکاوە.چونکە گفتوگۆ دەربارەی ئەم مەسەلە فەرعیانە بەهیچ شێوەیەك ئاسان نیە چ دەگات بەوەی کەئەوانە حەل بکەین وئەگەر بڕیار بوو ئەوە بکەین ودواهەمین قسە دەربارەی هەریەك لەم زانستانە بڵێن((بۆنمونە وای دابنێ ڕێگەچارەی کۆتایی دەروونناسی بدۆزینەوە!))هێشتا نەمانتوانیوە ناڕازی بین گرفتی گەورەتری ژیان وەڵام بدەینەوە، چونکە لەم بوارەدا هەمیشە مەسەلە فراوان ولایەنەکانی ترمەترەح دەبن وتازە گرفتی هەماهەنگ دروستکردنی ئەم زانستە جیاوازانەش دەمێنێتەوە.

دیدگای هیگڵ لەم بارەیەوە چیە؟

زانیمان کەئەم گرفتانە دەتوانن ئاڵۆزی دروستبکەن تەنانەت پێش ئەوەی کەبەدەرهێنانی ئەم مەسەلە لاوەکیانە لەتیۆرەی گەورەتر ویەکتایی. بەگرفتی گەورەتری ژیان دەست وپەنجەی نەرم بکەین. وایدابنێ کەلەزانستی توێژینەوەدا دەمانەوێ لەهەریەك لەم فێرگانە(بۆنمونە لەسەرەتادا لەکۆمەڵناسی،دەروونناسی‌و،فیزیا وخوداناسی فەلسەفە) پلەی دکتۆرا وەربگرین. چ بەڵگەیەکی زانکۆیی،کام زانستی پەیمانگایی وزانستی هەیە کەئەو توانایەی هەبێ هەموو ئەم زانستانە بەجۆرێکی مانادار هاوئاهەنگ بکات؟ لەوانەیە.هیچ کەسێ تەنانەت دەربارەی تاقیکردنەوە زۆر پرۆژەیی

مۆزارت

بیرنەکاتەوە.جگەلەنەفامی زۆرداران یاقوتابی لەکاتی خوێندن دا.

لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، ئەوەی هیگڵ دەیکرۆژێ دەقیقەن هەمان دیدی کۆگەی بەشکۆیە. ئەمڕۆ کەئێمە بەهەرسێ کەبیەوێ بەم شێوە دەست وپێسپێیە لەگرفتێکی لەو جۆرە بدوێ یاخەریك بێ،پێدەکەنین. دەڵێن ئەو نەك تەنیا ساویلکەیە بەڵکو ئیحتیمالە لەچەند مەسەلەیەکدا بەپلەیەکی زۆر زیادەرەوی سادە دەسازێنێ کەلەهەوڵدان بۆڕەنکردنەوەیان بەجێگەیەك دەگات کەبڵێی مەسەلەی لەو جۆرە هەرنیە.

لەگەڵ ئەوەشدا هیگڵ بەهیچ شێوەیەك سادەنیە.تەنانەت بەهەموو پێوانەکانمان ئەو دەبێت بەیەکێ لەپەرتوك خوێنەرەوەترین وئاگاترین مرۆڤ بزانین. هەربەو هۆیەوەش

بەرهەمەکانی هیگڵ هێشتا شایستەی خوێندنەوەن. ئەو دەتوانێ زیاتر لەوەی کەدەیزانێ، یەکلابکاتەوە. ئەو زۆر شت دەزانێ.

هیگڵ وتاکگەرایی:-

ئەم شێوازەی هیگڵە لەبواری بەمانابەخشینی دنیا، ئەو دنیا بەبینینی نمونەی تاکگەرایی‌کەلەهەموو وردەکاریەکانی ولەهەموو دیمەنێ ئەو لەکاردایە، یەکتادەکات. ئەم کارە توانا بەو دەدات کەهاوشێوە پێکهاتەکان لەهەموو لایەنەکانی دنیا لەتوێکاری لەشەوەتا گیانەوەرناسی ولەهونەرەوە بگرە تائاییینی زەردەشت بدۆزێتەوە. هیگڵ بەتایبەت دانەری فەرهەنگنامەو کۆگە نیە کەهەوڵبدات هەرئەندازەیەك مومکینە، زیاتر بزانێ. جیهان ئەو کاتە لەلای هیگڵ مانای هەیە کەلەشێوەی کۆمەڵگەیەك دا بەرجەستەبێ((حەقیقەت شتێکی سەرتاپاگیرە))ئەمەیە ئەوەی کەهیگڵ دەیڵێ. هیچ دیمەنێ کەبەتەنیا وبۆخودبێ مانادارنیە. ئەگەر ئێمە بۆنمونە تەنیا لاشەناس بووین وشتێکی ترنا،ناتوانین دەربارەی ژیان قسەبکەین. وێڕای‌ئەمە، هیگڵ بیرمەندێکە کەهەوڵدەدات هەموو جیهان هەروەکو سیستەمی تاکگەرایی ببینێ. ئەو هەروەکو ئەرەستۆ(٣٢٢-٣٨٢پ. ز)وسن تۆماس ئەکویناس، دواهەمین فەیلەسوفە لەسیستەمی ڕێکخراوی گەورە.

ئەو لەکاری خۆیدا بەفەراهەم هێنانی هەموو مەسەلەکان لەمانای تاکگەرایی‌دا، جورئەتی مەعنەوی شۆڕئەنگێزی خود دەخاتەروو بونیادی مونەزەمی یەکتایی دەکرۆژێ تابەهۆی هەموو ئەو لایەنەوجودیانەی مرۆیی:-ئاین، هونەر، فەلسەفە، سیاسەت،دەروونناسی،فیزیاوخودی مێژوو ڕوون بکاتەوە.بۆدەرك پێکردنی ئەم جورئەتە ئێمە تەنیا پێویستمان بەوەیە هەوڵبدەین بۆ بوارە ئاکی‌یەکان کەلەوەدا دەتوانین لەهەموو ئەو زانستانەدا بەشێوەیەکی عەقلانی بدوێین. ڕووبەڕووبینەوە! ئەگەر زۆرە ئێمە ناچاری گرفتی زۆر سادەبین. هیگڵ بەهەرحاڵ هەوڵیدا وجودی مرۆیی وجیهان لەهەمە چەشنی وجۆراوجۆری ئەوانە ولەهەمان زەمەن لە((گرووپ))بەیەکتایی ببینێ.

سپینوزا

چۆن گرفتی ناسین دروست دەبێ؟

وەرن یەکێ لەو گرفتە لاوەکیانە لەنمونەی گرفتی مێژوو بخوێنینەوە. لەوەی کەئێمە زانستی((تاکگەرایی بوون))تاوتوێ

دەکەین.دەبێت لەخۆمان بپرسین: ئایا لەتێکڕادا مێـژووی زانست هەیە یان نیە؟ بەڵام، پێش ئەوەی بتوانین وەڵامی ئەم پرسە بدەینەوە دەبێت هەوڵبدەین دیاریبکەین کەمەبەستی ئێمەلە((زانست)) چیە؟

ئەگەر بیرلەزاراوەکانی((زانست))دەربارەی زانستی تاقیگە وەکو فیزیاوکیمیا بکەینەوە.دەبینین کەئەم زانستە لایەنی هاوبەشی دیاریکراویان هەیە، ناسینیان دەتوانرێ بەکۆمەڵێ ئەزمونی دووبارە بسەلمێنرێت. من دەتوانم کلۆراتی پۆتاسیۆم بەئەسیدی سولفوریك لەهەرکاتێك دابێ ئاوێتە بکەم وبەو مەرجەی کەخۆم وتاقیگەکەم نەتەقینەوە، دەتوانم کۆمەڵە تاقیکردنەوەیەکی زۆر بەڕادەیەکی باش ئەنجام بدەم کەبتوانم پێشبینی ئەنجامەکەی بکەم. کەوایە توانای پێشبینی لایەنێکی گرنگی تری زانستە.

ئێستا ئەگەر دووبارەکردنەوەوتوانای پێشبینی کردن تائەم ئەندازەیە بەتایبەتمەندی زانست دانراوە،ئایا دەتوانرێ بوترێ بەشێوەیەکی ڕەها خودی هەموو زانستە؟ ئایا دەتوانرێ بوترێ جگەلەوەی دەتوانین خوێندنەوە دووبارە بکەینەوەو دەست بدەینە پێشبینی زانستێ کەلەبەردەستماندا نەبێ؟ ئەگەر وابڵێین ئەو کاتە ئایا مێژوو زانستە؟ ئێمە ناتوانین کەداوا لەناپلیۆن بکەین شەڕی واترلۆ دووبارە بکاتەوە، وەکو ئەوەی کەبڵێی فیلمێکی سینەمایی ئیش بکات. لەمێژوودا ڕوودانی ڕووداوێك بۆیەکەمین جار وەکو ڕوودانی دووبارەی ئەونیە.چونکە مرۆڤ خاوەنی زاکیرەیەوئێمە دەبێ گومان بەرین کەناپەوێ شکستەکانی خۆی دووبارە بکاتەوە. لەبارەی ئەوەی کەئێمە ناتوانین لەبارەی خوێندنەوەی خۆمان لەزانستی مێژوودا دووبارەبکەینەوە، ئایا بەم شێوازە دەتوانین پشتگویی بکەین کەئایندە چۆن دەبێ؟

کەوایە دەشێ بەرلەوەی کەمێژوو پەلکێش بکەین بۆدادگا وئەو بەهوها لەگروپی زانست بکەینەدەر. بەزەحمەتی بزانین کەلەواقیعدا زانست چیە؟ ئەوەی کەپێویستی ئێمەیە پێناسەیەکە بەرفراوانتر لەدووبارەبوونەوەو وەرگرتنی توانای پێشبینی کردن دەربارەی زانست. واتە ئێمە دەبێ دیدێکی نوێ لەخودی((ناسین))بخەینەکار. ئاشکرایە کەئێمە ناتوانین زیادلەوە بزانین کەدووبارەگرو پێشبینیگرە. ئەوەی پێویستە بپرسین ئەمەیە کە((ئەو شتە چیە کەئێمە دەتوانین بیناسین؟)).

سەرچاوە:

فلسفه هیگل-لئوراوچ-ترمجان عبدالعلی دست غیب
نشرپرسش-چاپ أول ١٣٨٢